

Міжнародне право

УДК 341.1/.8:602.7

Мірзабекова Катерина Садирівна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Мирзабекова Екатерина Садировна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Mirzabekova Kateryna

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КЛОНУВАННЯ ЛЮДИНИ В
МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ КЛОНИРОВАНИЯ ЧЕЛОВЕКА В
МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ: РЕАЛИИ И
ПЕРСПЕКТИВЫ
LEGAL REGULATION OF HUMAN CLONING IN INTERNATIONAL
LAW: REALITIES AND PERSPECTIVES**

Анотація. Стаття присвячена аналізу існуючого міжнародного законодавства в сфері клонування. Одним із основних завдань є дослідження основної позиції міжнародної спільноти з приводу проведення експериментів над геномом людини та відношенням до клонування людини. А також закріплення цих позицій у міжнародно-правових актах. Автором проаналізовані міжнародні нормативно-правові акти, виділені конкретні питання та проблеми, що постають у зв'язку із невизначеністю меж застосування таких технологій в області терапевтичного клонування та неоднозначністю поглядів різних держав на застосування технологій терапевтичного клонування в області медицини, а також

вірогідністю поступової легалізації репродуктивного клонування, та запропоновані шляхи їх вирішення.

Ключові слова: *клонування людини, терапевтичне клонування, репродуктивне клонування, законодавче регулювання клонування, заборона клонування, міжнародне регулювання клонування.*

Анотація. *Стаття посвячена аналізу существуючого міжнародного законодавства в сфері клонування. Одной из основных задач является исследование основной позиции международного сообщества по поводу проведения экспериментов над геномом человека и отношением к клонированию человека. А также закрепление этих позиций в международно-правовых актах. Автором проанализированы международные нормативно-правовые акты, выделенные конкретные вопросы и проблемы, возникающие в связи с неопределенностью границ применения таких технологий в области терапевтического клонирования и неоднозначностью взглядов разных государств на применение технологий терапевтического клонирования в области медицины, а также вероятностью постепенной легализации репродуктивного клонирования, и предложены пути их решения.*

Ключевые слова: *клонирование человека, терапевтическое клонирование, репродуктивное клонирование, законодательное регулирование клонирования, запрет клонирования, международное регулирование клонирования.*

Summary. *The article is devoted to the analysis of the existing international legislation in the field of cloning. One of the main tasks is to learn the main position of the international community in conducting experiments on human genome and on the relation to human cloning. And also consolidation of these positions in international legal acts. The author analyzes the international legal acts, identifies specific issues and problems arising from the uncertainty of*

the application of such technologies in the field of therapeutic cloning and ambiguity of views of different countries on the application of technologies of therapeutic cloning in the field of medicine, as well as the probability of gradual legalization of reproductive cloning, and suggested ways to solve them.

Key words: *Human cloning, therapeutic cloning, reproductive cloning, legislative regulation of cloning, prohibition of cloning, international regulation of cloning.*

Постановка проблеми. На сьогоднішній день розвиток технологій та впровадження нових відкриттів здійснюється майже не щодня. Проблеми правового характеру, пов'язані з цими процесами викликані насамперед їх неврегульованістю. За загальним правилом, законодавче регулювання використання нових технологій здійснюється тільки після їх появи та впровадження в життя (коли практично доведена можливість їх застосування). Однак, виходячи з того, що клонування - це сфера дуже неоднозначна та при неправильному застосуванні є великий ризик негативного впливу на людину як вид, постає нагальне питання про врегулювання (хоча б часткове) цієї сфери вже зараз, коли можливість їх впровадження у життя є тільки в перспективі.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженню правового регулювання клонування присвячено низку наукових праць. Серед них Антонюк О.Р., Костерова Ю.С, Коп'як А.С. та інші. Автори розглядали сутність клонування та можливості закріплення цього питання на законодавчому рівні, а також проблеми юридичного на етичного характеру, пов'язані із перспективами клонування людини.

Мета статті. Головною метою даної роботи є аналіз міжнародних нормативно-правових актів, що регулюють питання клонування людини, виділення конкретних проблем у визначенні статусу клонів та

запропонування авторського підходу до вирішення питань правового характеру у даній сфері.

Виклад основного матеріалу. В наш час можна казати про становлення так званого четвертого покоління прав людини. Перш за все воно пов'язано зі розвитком технологій, впровадженням їх у повсякденне життя, а також з науковими відкриттями, в тому числі у галузях біології, генетики та медицини. Таким чином виникають нові суспільні відносини, а отже і правова система повинна якось на них реагувати.

У біології клонування – це процес створення ідентичних копій організмів чи інших об'єктів. Щоб зрозуміти, як це відбувається, необхідно зануритися в теорію.

Загальновідомо, що основною одиницею організму людини є клітина, і однією із складових частин клітини є ядро. Воно містить закодовану генетичну інформацію організму у вигляді молекул ДНК. Існують два види клітин: соматичні та статеві клітини. Соматичні - це ті, що складають тіло багатоклітинних організмів і не беруть участь у статевому розмноженні, тобто всі клітини нашого організму окрім статевих. Статеві ж - репродуктивні клітини, які беруть участь у статевому розмноженні. Найефективнішим методом клонування на сьогоднішній день є метод "перенесення ядра", коли із статевої клітини жінки - яйцеклітини - вилучають ядро і замість нього "вставляють" ядро соматичної клітини з генами істоти, яку хочуть клонувати.

Разом з тим потрібно розуміти, що хоча генотип (сукупність генів даного організму) такого клона буде ідентичним по відношенню до донора ядра соматичної клітини, його фенотип (сукупність характеристик, притаманних організму на певних стадіях розвитку) може значно відрізнятися. Можна навести приклад близнюків. Однояйцеві близнюки - це природні клони. І хоча генетичний матеріал у них однаковий, але якщо вони будуть рости у різних кліматичних умовах, з різним рівнем фізичного

навантаження і будуть вживати різну кількість їжі, то навіть ззовні вони виростуть неоднаковими за вагою, розвитком мускулатури або навіть зростом. Окрім того, ще одним аспектом виступають психологічні фактори, які діють на будь-яку людину. В залежності від виховання, різного рівня психологічної "захищеності" та різних факторів психологічного впливу (навіть на рівні звичайних життєвих ситуацій, у які випало потрапити кожному з них), близнюки будуть відрізнятися. Таким чином міф, нав'язаний нам деякими вестернами, що клони мислять однаково і рухаються "як по команді" науково необґрунтований.

На даний момент існує два типи клонування людини - терапевтичне та репродуктивне. Різниця полягає в тому, що терапевтичне клонування передбачає забезпечення спеціальної штучно створеної середовища для розвитку ембріона та переривання такого розвитку на певному етапі (частіше за все 14 діб), а отримані з нього стовбурові клітини використовуються для потреб людини, яка була донором генетичного матеріалу. Репродуктивне ж клонування передбачає підсадку ембріона до сурогатної матері та "вирощування" повноцінного індивіда.

На міжнародному рівні дане питання регулюється достатньо великою кількістю нормативно-правових актів, що свідчить про рівень серйозності даної проблеми.

Наприклад, у статті 2 Конвенції про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини (Конвенція про права людини та біомедицину) встановлено, що: "Інтереси та благополуччя окремої людини превалюють над виключними інтересами усього суспільства або науки". Статтею 18 встановлюється, що якщо законодавство дозволяє проводити дослідження *in vitro* (тобто виконання експерименту чи інших маніпуляцій у пробірці, або, більш загально, у контрольованому середовищі поза живим організмом) воно забезпечує належний захист ембріона. Але вирощування ембріонів людини для дослідних цілей забороняється [1].

Загальна декларація про геном людини та права людини у ст.10 зазначає, що ніякі дослідження, що стосуються генома людини, так само як і ніякі прикладні дослідження в цій області, особливо в сферах біології, генетики та медицини, не повинні превалювати над повагою прав людини, основних свобод і людського гідності окремих людей або, у відповідних випадках, груп людей. Ст. 11 також встановлює, що: "Не допускається практика, що суперечить людській гідності, така, як практика клонування в цілях відтворення людської особини. Державам і компетентним міжнародним організаціям пропонується співпрацювати з метою виявлення такої практики і прийняття на національному та міжнародному рівнях необхідних заходів відповідно до принципів, викладеними в цій Декларації" [2].

Також, згідно з ст. 1 Додатковий протокол до Конвенції про захист прав людини і гідності людської істоти в зв'язку з використанням досягнень біології та медицини, що стосується заборони клонування людських істот, забороняється будь-яке втручання з метою створення людської істоти, яка генетично ідентична іншій людській істоті, живій або померлій (тобто що має з іншою людською істотою тотожний набір генів ядра). [3]

Хартія основних прав Європейського Союзу також забороняє репродуктивне клонування людських істот [4].

А Генеральна Асамблея у Декларації Об'єднаних Націй про клонування людини закликає держав-учасниць вжити всіх заходів, що необхідні для відповідного захисту людського життя в процесі застосування біологічних наук, та заборонити всі форми клонування людей в такій мірі, в якій вони несумісні з людською гідністю і захистом людського життя [5].

Тож, як можна побачити, за загальною тенденцією міжнародне співтовариство підтримує негативне ставлення до репродуктивного

клонування та прагне його заборонити. Однак жоден міжнародний нормативно-правовий акт прямо не передбачає заборону терапевтичного клонування, оскільки відношення до нього у різних країнах неоднозначне.

Основними аргументами проти клонування є те, що воно зачіпає людську гідність, призводить до втрати людиною своєї індивідуальності та унікальності; клонування породжує небезпеку дискримінації за генотипом; існує ризик виникнення індустрії створення клонованих осіб тільки як донорів необхідних органів та тканин; для проведення відповідних досліджень необхідно буде здійснити багато спроб переносу ядра та вирощування ембріонів, більшість з яких загинуть самі, а деякі будуть знищені спеціально вченими для вивчення результату. До того ж існує проблема визначення правового статусу теоретичних клонів. В теорії, не дивлячись на штучне створення, такі індивіди повинні отримати ім'я, громадянство і мати всі права звичайної людини, включаючи право на шлюб та створення сім'ї, оскільки

Висновки і пропозиції. Не дивлячись на те, що до клонування наразі превалює скептичне і в більшості негативне відношення, наш світ і людське сприйняття нових розробок швидко змінюється. До того ж деякі вчені періодично роблять заяви про плани проведення клонування людини чи про успішне його проведення. Безумовно, для цього потрібен час. До того ж немає ніяких гарантій та чітких планів на випадок, якщо вченим вдасться здійснити клонування людини. І хоча обговорювати подібні питання означає визнавати, що теоретична можливість клонування людини допускається, все ж не варто зарікатися. Необхідно хоча б на теоретичному рівні мати певну позицію і план дій у разі настання такого часу. Це об'єктивна потреба в сучасному світі, який стрімко рухається вперед.

Література

1. Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину від 04.04.1997 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_334
2. Загальна декларація про геном людини та права людини від 11.11.1997 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_575?lang=uk
3. Додатковий протокол до Конвенції про захист прав людини і гідності людської істоти в зв'язку з використанням досягнень біології та медицини, що стосується заборони клонування людських істот від 12.01.1998 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_526
4. Хартія основних прав Європейського Союзу 07.12.2000 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_524
5. Декларація Об'єднаних Націй про клонування людини від 08.03.2005 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_d57
6. Закон України "Про заборону репродуктивного клонування" від 14.12.2004 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2231-15>

References

1. Konvencija pro zakhyst prav i ghidnosti ljudynty shhodo zastosuvannja biologhiji ta medycyny: Konvencija pro prava ljudynty ta biomedycynu 04.04.1997p. [Electronic resource] - Access mode: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_334

2. Zagaljna deklaracija pro ghenom ljudyny ta prava ljudyny 11.11.1997p.
[Electronic resource] - Access mode:
http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_575?lang=uk
3. Dodatkovyj protokol do Konvenciji pro zakhyst prav ljudyny i ghidnosti ljudskojji istoty v zv'jazku z vykorystannjam dosjaghnenj biologhiji ta medycyny, shho stosujetjsja zaborony klonuvannja ljudsjkykh istot 12.01.1998p. [Electronic resource] - Access mode:
http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_526
4. Khartija osnovnykh prav Jevropejskogho Sojuzu 07.12.2000p.
[Electronic resource] - Access mode:
http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_524
5. Deklaracija Ob'jednanykh Nacij pro klonuvannja ljudyny 08.03.2005p.
[Electronic resource] - Access mode:
http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_d57
6. Zakon Ukrainy "Pro zaboronu reproduktyvnogho klonuvannja" 14.12.2004p. [Electronic resource] - Access mode:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2231-15>